

Kösem – kobieta na sułtańskim tronie

21 stycznia 2017

Sułtankę Kösem znamy głównie z popularnego tureckiego serialu. Jest w nim wpływowa, piękna i przebiegła. Co tak naprawdę wiemy o jednej z najpotężniejszych kobiet w Imperium Osmańskim?

Dwudziestego pierwszego października 1603 roku na sułtańskim tronie zasiadł Ahmed I. Trzynastoletni chłopiec wbrew tradycji nie zamordował innych pretendentów do tronu, a nakazał wysłać brata Mustafę do Starego Pałacu. Wraz z nim Topkapı opuściła ich babka Safiye Sultan, tracąc tym samym pozycję i wpływy w państwie. Jej miejsce zajęła matka władcy Handa, która nie nacieszyła się długo swoją pozycją, ponieważ umarła gwałtowną śmiercią w 1605 roku. Pojawiły się pogłoski, że to syn rozkazał otruć matkę. Bardziej prawdopodobne wydaje się jednak, że to haremowe intrygi doprowadziły do zabicia Handy.

Mahpeyker Kösem Sultan urodziła się w 1590 roku. Z pochodzenia najprawdopodobniej była Greczynką, córką kapłana z wyspy Tinos. Anastazja, bo takie imię miała nosić przyszła Valide Sultan („Matka Sułtana”), po przejściu na islam przyjęła imię Mahpeyker (znaczące „w kształcie księżyca”). Sułtan nadał jej imię Kösem, podobno z uwagi na jej jasną, nieowłosioną skórę, ale może ono oznaczać „przywódczynię”. Właśnie to imię przylgnęło do niej najmocniej.

W wieku czternastu lat została zakupiona przez gubernatora Bośni, jako prezent dla Ahmeda I. Do sułtańskiego haremu trafiła w 1604 roku. Szybko musiała wpaść w oko młodego władcy, ponieważ już w rok później na świat przyszedł książę Mahmed, pierwsze dziecko Ahmeda i Kösem. Para doczekała się najprawdopodobniej jedenaściorga potomstwa: Mehmeda, Ayşe, Fatmy, Gevherhan, Hanzade, Selima, Sülejmana, Murada, Kasıma,

Atike i Ibrahima. Żeby zrozumieć jak wyglądało wtedy życie w pałacu należy uświadomić sobie, że był to już okres „rządów haremowych”, podczas których kobiety odgrywały coraz większą rolę w państwie. Mahfiruz Hatun Sultan według jednych historyków pochodzić miała z terenów północnego Kaukazu, według innych z obszarów Rumelii. Była matką pierworodnego syna sułtana, który urodził się w 1604 roku.

Kösem została niecały rok później ulubioną faworytą padyszacha, ale młody władca lubił damskie towarzystwo. Podobno co noc miał brać do swojego łóża nową niewolnicę. Do zgrzytów między nią a Kösem dochodziło od samego początku wspólnego pobytu w haremie. W 1607 roku kobiety pokłóciły się publicznie, ponieważ druga żona miała zająć miejsce pierwszej podczas haremowej uroczystości. Gdy wieści dotarły do uszu Ahmeda kazał on pogodzić się zwaśnionym kobietom. Kösem zdawała sobie sprawę, że musi walczyć o przetrwanie i szukać sojuszników, dlatego też aranżowała śluby swoich córek z wezyrami, jeszcze zanim te wyrosły z wieku niemowlęcego. Fatma wyszła za mąż sześciokrotnie, wszystkie małżeństwa były aranżowane przez matkę i miały zapewnić jej znaczących sojuszników.

GRECZYŃKA U STERÓW PAŃSTWA

Podczas czternastu lat panowania Ahmeda I, Kösem nie odegrała tak znaczącej roli w państwie jak w późniejszym okresie. Po śmierci męża przyczyniła się do osadzenia na tronie jego młodszego brata Mustafy I, który większość dotychczasowego życia spędził w „złotej klatce”. Aby do tego doprowadzić nie szczędziła łapówek dla urzędników i oficerów. Była to przemyślana decyzja, mająca na celu uniemożliwienie przejęcia rządów w państwie najstarszemu synowi Ahmeda I – Osmanowi. Kösem obawiała się, że matka chłopaka, a jej największa rywalka Mahfiruz Sulan, zdobędzie władzę w haremie jako nowa Valide Sultan. Wpływowej Greczynce udało się przeforsować swoje zamiary również dlatego, że wielki wezyr Damat Halil Pasza prowadził wówczas wojnę z Persami i przebywał poza

Stambułem.

Podczas panowania Mustafy I w swoim ręku dzierżyła znaczą władzę. Nie przysporzyło to popularności ani jej ani Mustafie. Co chwile rozpowszechniały się informacje o kolejnych wysokich rangą urzędnikach, którzy zapłacili Kösem za stanowiska. Naczelny eunuch Mustafa Ağa rozprzestrzenił plotkę mówiącą, że sułtan nie był w pełni władz umysłowych. Doprowadziło to do detronizacji Mustafy I i wprowadzenie na konstantynopolitański tron Osmana II.

Młody władca postanowił zreformować kraj. Odsunął od władzy Mahpeyker, nie pozbawił jednak życia ani jej, ani jej synów Murada i Ibrahima, odsyłając ich do Starego Pałacu. Zmiany, jakie wprowadził, zjednały mu wpływowych wrogów. Do odsunięcia od władzy i zamordowania sułtana w 1622 doprowadził wielki wezyr Dilaver Pasza i janczarowie. Niewykluczone, że jednym z organizatorów buntu przeciwko sułtanowi była Kösem. Po Osmanie II na tron powrócił jego wuj Mustafa I, a wraz z nim sułtanka Kösem, która ponownie chciała mieć wpływ na władcę. Postanowiła umocnić swoją decyzję przemawiając za mianowaniem na stanowisko wielkiego wezyra albańskiego dewszirme Mere Hüseyina Paszę, które jednakże okazał się zwykłym karierowiczem.

PIERWSZA REGENTKA W HISTORII IMPERIUM

Wpływy Kösem zwiększyły się w 1623 roku gdy Mustafa I zrzekł się tronu na rzecz swojego bratanka Murada IV. Czternastoletni chłopiec (ur. 1609 roku) wolał zabawiać się w męskim towarzystwie niż sprawować władzę. Przez pięć lat Kösem sprawowała rządy w jego imieniu. Był to pierwszy w historii Imperium Osmańskiego przypadek, gdy matka władcy nie była tylko Valide ale sprawowała w jego imieniu regencję. W tym okresie uczęszczała nawet na spotkania rady Divanu. Nie zrezygnowała z tego nawet wtedy, gdy dziewiętnastoletni Murad zaprowadził despotyczne rządy i odsunął matkę od władzy.

Murad był bardzo inteligentny i tak samo brutalny. Zaskarbił sobie wierność własnej armii, ponieważ walczył z nią ramie w ramie i dzielił jej trudy. Gdy opuszczał Stambuł wybierając się na wyprawy wojenne, regentką w stolicy zostawała jego matka. Murad cierpiał na paranoję, która z czasem się tylko pogłębiała. Chciał uśmiercić dynastię osmańską, którą uważał za zdegenerowaną i niegodną sprawowania władzy. Kazał pozbawić życia wszystkich mężczyzn w swojej rodzinie, nie oszczędził nawet własnych synów.

Jedynymi uratowanymi był jego brat Ibrahim wraz z potomstwem. Na łożu śmierci Murad przypominał sobie, że nie zabił tych członków rodziny. Kösem postanowiła uratować swoje drugie dziecko i zapewniała sułtana, że rozkaz został wykonany. Gdy ten zażądał dowodu w postaci ciała, matka grała na zwłokę licząc na szybką śmierć władcy.

Po śmierci Murada IV na tronie zasiadł jego brat Ibrahim I, jeszcze bardziej szalony i nieprzewidywalny, u którego boku po raz kolejny stanęła Kösem. Ibrahim był zdegenerowany i ekstrawagancki. Nie miał skrupułów by wymordować cały harem (280 kobiet) tylko po to, aby sprawić przyjemność jednej z konkubin. Kösem rządziła wtedy Imperium Osmańskim za pomocą wielkiego wezyra Mustafy Paszy. Pogłoski o nieprzewidywalnym zachowaniu Ibrahima rozeszły się po imperium i doprowadziło do jego upadku. W końcu janczarzy podnieśli bunt i przybyli do Topkapı żądając głowy władcy.

To właśnie Kösem pertraktowała z ich dowódcą, aby uratować życie syna. Ostatecznie janczarzy przystali na detronizację i zamknięcie Ibrahima w Złotej Klatce, jednakże jego pobyt w zamknięciu trwał tylko dziesięć dni – 8 sierpnia 1648 roku został uduszony przez niemych, a jego miejsce zajął sześciolatek Mehmed IV, wnuk dotychczasowej Valide Sultan. Kösem zdawała sobie sprawę, że powinna teraz opuścić pałac i oddać władzę w haremie synowej Turhan Hadice. Władczyni wykorzystała młody wiek kobiety i stworzyła dla siebie nowe stanowisko: Büyük Valide, czyli Wielka Valide. Umożliwiło jej

to pozostanie w pałacu i sprawowanie rządów. Turhan zapragnęła sięgnąć po należną jej władzę i postanowiła stworzyć własne stronnictwo. Pozyskała w szczególności tych rządzących, którzy nieprzychylnym okiem patrzyli na związki Kösem i janczarów. Büyük Valide zdawała sobie sprawę z rosnącej pozycji Turhan. Chciała zastąpić Mehmeda IV innym swoim wnukiem Sülejmanem, ponieważ matka tego drugiego wydawała się bardziej uległa. Próbowwała otruć małego władcę, plan się jednak nie powiódł. Zapoczątkowało to wielką, otwartą wojnę między Büyük Valide – Kösem i Valide Sultan – Turhan.

Kösem miała poparcie janczarów, za to po stronie Turhan stał wielki wezyr Mehmed Köprülü oraz ağowie haremowi. Kösem zaplanowała nowy spisek – chciała przy pomocy janczarów zabić Mehmeda wraz z jego matką. Turhan dowiedziała się o tych planach i postanowiła ją uprzedzić wykorzystując podległych jej eunuchów. Kösem nie wytrzymała tego psychicznie, podobno miała napełnić kieszenie klejnotami i biegać po zakamarkach haremu próbując się ukryć przed eunuchami. Ostatecznie kobieta, która od momentu zamieszkania w sułtańskim pałacu przeżyła rządy sześciu padyszachów (Ahmeda I, Mustafy I, Osmana II, Murada IV, Ibrahima I i Mehmeda IV) została zamordowana.

Istnieje kilka teorii na temat tego, kto i jak ją zabił. Według jednej w ciemnych zakamarkach haremu dopadli ją eunuchowie, zdarli z niej szaty, ukradli kosztowności i udusili jedwabnym sznurem. Wedle innej miała zostać wywabiona przez jednego z oficerów janczarskich na Dziedziniec Eunuchów i tam uduszona sznurem lub, jak podają inne źródła, własnymi włosami.

Szczątki Kösem spoczęły obok Ahmeda I. Po jej śmierci w mieście żałoba panowała przez dwa tygodnie. Ludzie szczerze opłakiwali kobietę, która znaczą część swojego niemałego majątku przeznaczyła na działalność dobroczynną i wspieranie fundacji religijnych. Sfinansowała wzniesienie w Stambule meczetu Valide Han, a także pomagała osieroconym młodym

dziewczętom, aby mogły w przyszłości wyjść za mąż i wieść godne życie. Była potężną kobietą, która nie cofnęła się przed niczym, aby utrzymać swoje wpływy w państwie. Dlatego inspirowała i fascynowała do dziś.

Autorstwo: Karolina Wanda Olszowska

Źródło: Histmag.org

Licencja: [CC BY-SA 3.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/)

BIBLIOGRAFIA

1. Goodwin Goodfrey, „Prywatny świat kobiet otomańskich”, Warszawa 2006.
2. Łątka Jerzy, „Tajemnice Haremów”, Kraków 1992.
3. Shaw Stanford, „Historia Imperium Osmańskiego i Republiki Turcji”, Warszawa 2012, t. I.
4. Şimşirgil Ahmet, „Valide Sultanlar ve Harem. Osmanlı'nın Sır Dünası”, İstanbul 2014.